

sodíknak kell igaznak lennie, 's akármelyik igaz, nem fog vele az én barátom azon tömkelegből ki-
vergődni, melybe szavaival maga súlyeszté magát,
hanemha végtére azt vallaná-meg, hogy ezen szavaival semmit sem akart mondani, 's mi legszebb,
és épen kritikushoz legillendőbb leszen! Ki ezeket
nem látja által, annak szeméit a' sok nedvesség
(humor) gyengítette-el, 's az illy szemeknek hiába
mutatjuk akár Debreczent, akár a' Dunán talán
egykor függendő lánczhidat, ők az elsőt „hortobágyi
csárdának“, a' másikat pedig „Hortobágyon elter-
peszkedő szúnyognak“ fogják nézni, a' mi nagy
szerencsétlenség, de rajta 's felebaráti szeretet nem
segíthet, szánakodhatik csak keresztényileg.“

Miután az én antikritikus barátom e' szakaszban,
egész haragjának 's egész logikájának dühét elle-
nem 's mint látszik az őt igen boszantó humorom
ellen kiöntötte, mit fog mondani az én antikriti-
kus barátom, ha már most csak kivallom, hogy
egyedül itt rohadván-meg engem meritorie, mind-
járt első feleletemben az én antikritikus barátom-
nak itt tört vetettem, 's az én antikritikus barátom,
— a' tollbaráti tábornok! mind a' mellett is,
hogy szeméit a' sok nedvesség (humor) el nem gyen-
gítette, elég vigyázatlan volt, és hanyathomlok a'
törbe robant.

Hisz-e az én antikritikus barátom, hogy e'
puszta három tulajdonnal: *finomság, kellem és*
gyöngédség, akármely naív szerepet el lehessen
játszani! — Ezt az én rajtam keresztényileg szá-
nakodó jámbor barátom, bizonyosan nem hiszi, és
ha — nem mondom élesen látó tudós- vagy kriti-
kushoz, hanem keresztényi jámbor emberhöz illő-
leg, valósággal nem hiszi, — ugy össze vane itt
Lendvaine Müller Sophiával hasonlítva, legalább
többe mint a' mennyi mondatot! és épen mivel
Lendvaine-nak e' kevéshez is szerencsét kívántunk,
ebből kell vala az én tudós barátomnak értenie,
hogy teljességgel nem mondánk egyebet mint ezt:
„Lendvaine! mi neked a' naív szerepekben a' mű-
vészi tökéletesség ezen három árnyékolatához: *fi-
nomság, kellem 's gyöngédség*, melyet Bécsben
csak egy Müllertől láttunk, — de minden esetre,
mint híheted, nagyobb kifejelettségben láttunk, —
szerencsét kívántunk, de azért mint ügyes, szemes
rászony, el ne bízd magadat, hanem ügykezve
naív szerepeidben a' művészetnek nem csak ezen
három árnyékolatát, de egész kiterjedtségét ma-
gadévá tenni, hogy Müller Sophiához mindenben
hasonlíthass.“

Látja már most az én antikritikus barátom, hogy
itt egy kissé vaskos silogismusa daczára is kiver-
gődtém állításom' tömkelegéből — labyrinthjából,
's hogy oda csaltam a' madarat, hol lépen akarám
fogni 's most már láthatja az én antikritikus barátom
azt is, mit akartam idézett szavaimmal kriti-
kushoz illőleg mondani, ha csakugyan teljes jogom
van szavaimat magyarázni, 's azokkal keresztényi-
leg a' pogány feszegetőt, ha lehet, megtéríteni.

Mi végtére a' humoristák' világában, az én an-
tikritikus barátom szerint a' *tyűkszemű lovakat*,
az írói világban pedig szerintem a' *tyűkszemtelen*
kritikusokat illeti, e' másodikat az elsővel az én
antikritikus barátom illőleg visszatörölván, nem
hogy haragudnám érte, sőt szeretem, hogy a' köl-
csönt visszaadja 's hogy e' részben, egyikünknek
sem maradt a' másikán követelni valója. Az egész
ügyben pedig mily renden állott mindkettőnk lo-
gikája, azt a' közönség végtére is abból ítélheti-el,
hogy én a' Rajzlatok' színi kritikája mellett, vé-
delmeztem olly dolgot, melyet láttam, tapasztal-
tam és hallottam; az én antikritikus barátom pe-
dig feszegetett és erőködött oltalmazni olly dolgot,
mellyet nem látott, nem tapasztalt és nem hallott. —

Végezetül szólanom kell még bármí keveset is
a' magyar humorról, a' víztől, mikért az én an-
tikritikus barátom, szörnyű haragos philosophi ké-
pet csinál. Ugy látszik az én antikritikus barátom,
engem tart a' magyar humor hősenek, hanem véd-
seregén áttekint, 's per connexionem idearum hi-
hetőleg csak olly Rummelpuff forma hősenek, mi en-
gem semmikép nem boszant, sőt e' hősnévet átenged-
dem azoknak, kik a' magyar humort és vízet feltalál-
ták akkor, midőn a' Kritikai Lapok megindulván,
egy költőnek azt mondák: hogy a' parnaszusról
lekapanyeleztetik. Miattam a' parnaszusról vala-
mennyi költőt lekapanyelezhetni, 's ha e' magyar
humor' feltalálói, e' kapanyelező hősök, végtére
az én ártatlan, szelíd, jámbor víztemet is tén le-
akarnák kapanyelezni, szegény víztemet nyugasztal-
ására csak azt mondanám: „édes, kedves víztemet!
ne ugyan vészett fejszének, hanem *vészett* kapá-
nak nyelét ne keressétek.“ —

ÉSZREVÉTELEK

A' DRAMATURGIAI ÉS LOGIKAI LECZÉKRE.

Krit. lapok, VII. füzet.

Végre megérkezett a' kritikai lapok' VII. füze-
te. Átnéztük benne, a' mi hozzáink szolgált 's ezen.

nel közülük az egésze részenként észrevételeinket. Sok olyas dolgot találtunk e' lapokban olvasás közben, melyek felől részint tanúságos, részint mulatságos beszédek lehet tartanunk, 's ez alkalmat, valamint semmi mást, mellyel — véleményünk szerint — a' jónak és szépnek magvait terjeszthetjük, nem akarjuk használatlanul hagyni, 's lassankint Bajza'nak egész dramaturgiai és logikai leckezésén átgátnyunk; azon megjegyzést azonban előre közölni akarjuk a' tisztelt olvasókkal, hogy ez 'észrevételink' egész folyamában figyelmünk tárgya a' közönség lése, 's ha mit a' többi közt Bajza'nak mondandunk, az is csak annyiban fogja érinteni őt, a' menyiben olyanokat állított felőlünk, minőket a' közönség előtt felvilágosítói kötelességünk.

I. IRÓI EGYENLŐSÉG.

En, ki ezen észrevételeket az X. et Comp. nevében íróm, én így gondolkozom: az irói világban a' legnagyobb egyenlőségnek kell minduntalan uralkodni, egy írónak stíus legkevesebb joga sem, magát társai és ügyfelei felett fölemelni; mi mindnyájan ugyan azon köztársaság' tagjai vagyunk, mindnyájan egyenlő jussal bírnak az irói territoriumot szánhatni és bitorolhatni, valamint a' toll, tinta és papír, az irói világnak meg annyi közbirtokai, mindennek egyformán állnak szolgáltatára, valamint az agyat, a' gondolatoknak ezen fundus instructusát, mindenik közülünk egyformán használhatja, szintazon módon egyformák a' mi jogaink mindenre nézve. Igaz ugyan az, hogy azon köztársaság, mellyben élünk, 's melly a' legigazságosabb egyformasággal ápol mindnyájunkat, annak, ki benne magának polgártársi tevékeny érdemeket szerzett, némelly elsőbbségeket enged: de ezen elsőbbségnek határa csak addig terjed, míg az érdemeket szerzett iró tántorítatlannal halad az igazság' ösvényén; rugjon felre innét erre vagy amarra, a' részben azonnal elveszti tekintetét, a' részben azonnal oda elsősege. Ezen elsőség azonban tökéletesen individuális, annyira soha sem terjed ki, hogy társai felett uralkodtassa birtokosát; ezen elsőség éppen nem számszerinti, 's nem köi-ki a' második és harmadikásígot, 's így az elsőség szó' helyét itt inkább más szóval kellene pótolni: de ezt azokra hagyom, kik a' szót nem pedig a' dolog' értelmét fejtgetik.

A' tekintet, mellyet az illy irói érdemek nyújtnak, olyan, mellyet az érdemesnek önkényesen megadnak tisztelői; de e' tekintet a' legérdemesebbnek is követelni nem szabad az irói világban. Követelnünk csak meghatározott körülmények közt lehet valamit, csak ott, a' hol társaink' egyezése általánosan kimondá a' határozatot: hogy az, a' ki az igazság' felé eddig vagy eddig közelebb haladt, az a' többivel nagyobb tekintetű; avagy az, a' ki az igazságot ez vagy amaz uton fűrkészi, az a' többivel nagyobb tekintetű. Minthogy azonban ez még az irói világban meg nem határozottak, sőt alig fog meghatározhatólni, következik fentebbi állításom' igazsága. — Beszéljek-e arról, milly számba sem vehető dolog itt a' kor? Az én véleményem e' részben ez: ha két egyforma elmethetőségű férfi kora nézve különbözik, méltán várhatunk

több tudományt az öregebbiktől, mivel ideje több volt tanulni és magát művelni; mindennap tapasztaljuk azonban, milly kevés befolyással van a' kor a' tanultságra, 's innét is csak az következik, hogy korosabbtól várhatunk ugyan és méltán több tudományt; de azért korosabbnak legkevesebb joga sines tőlünk követelni, hogy azt tőle várjuk.

E' tárgy körül gondolatimnak néhányait itten közölni azon körülmény határozott-e, mivel a' kritikai lapok' VII. füzetének megjelentésekor különösnek tetszett néhány jó ösmerőim előtt, hogy Bajza a' magyar színírálok' számára dram. és log. lecke'ket írt. En ide 's tova kész volnék azt hinni, hogy Bajza e' címet nem azon értelemben választá antikritikai értekezésének homlokára, mintha valóban a' színírálok' felett professorságra vágyana; de ezt hinnem még is tilt azon valóban professori tón, mellyen egész értekezésében beszél. E' részben kívánom tehát Bajza'nak tudtára adni, — kizárólag attól mint vélekednek a' többi színírálok', — hogy azon góg, mellyel valaki kezzel-lábbal cathedrara igyekszik, 's tulajdon szájjával neveszi ki magát professornak olyanok felett, kiknek az irói világban hasonló joguk volna magukat Bajza' professorának nyilatkoztatni, ezen góg mondom nem igen ajánlatos. Bajza módfelett sokat tart magáról, de ő bennünket annyira lenéz, hogy csupán tanítványainak fogad-e. Lenézni valakit igen könnyű 's az életben is a' legmindennapiabb dolog, mi helyt két fél ellenkezésben áll egymással; ne menjünk tovább: tekintünk csak a' kis gyermekek, (mert a' fő'nek illy neme ezeknél mutatkozik leginkább); ha egy pár illyes iskolás fű összepörl, azonnal csupán illy kitételekkel iparkodnak győzni egymás felett: „mi vagy te hozzáz képest? hogyan mersz velem versenyezni? hisz én nekem professoror lehetnék, 's a' t.“ Így lenézni versenytársait nem nemes hanem csak elbizott lélek' dolga, melly nem képzeltetvén magával mérkőzhetőt, minden alkalommal kész ön szájjával emelni magát mások' fölébe. Ugyan mondja-meg nekünk Bajza, mi be kerülne hozzá hasonló czímmel bélyegezve bár mennyi értekezéseket írni? De ez nem a' mi dolgunk. Illy vaskós módon kapaszkodni-fel a' cathedrara nem nagy értelmi kifejeletéget mutat. Bajza éppen ugy tett ez alkalommal, mint egy versenyző a' löfuttatások: a' helyett hogy társaitval a' pályát — mint küzdőhöz illik — megkerülne, egyenesen a' célhoz állott, 's győzőnek akarta magát láttatni. Bajza is a' helyett, hogy magának az érdemet kívíni iparkodnék, feláll a' cathedrara 's onnet kiiltja: en professor vagyok 's íme nektek lecke'ket tartok.

Tekintszen vissza Bajza litteratori pályájára, 's mutasson azon nagy érdemeiből, mellyek ebbeli elbizottaságot igazolhatják, egy parányieskáb: — mi fűrkésznél, de illyesmit nem bírnak: látjuk ellenben, hogy Bajza kezdetül fogva lecke'zni iparkodott mindenütt, 's ha voltak is, kik e' lecke'zést vagy békén írték vagy mosolygva felettők hallgattak, én és az én társaim ezt semmi esetre eslekedni nem fogjuk. Tudom én azt, hogy nekem 's nekünk mindnyájunknak, kik csak írunk, sokat 's minduntalan kell tanulnunk, 's én részem-

ról mondhatom, ezt tőlem telhető szorgalommal meg is teszem; de tanítónál éppen nem egy Bajzát és annak rá nézve mind eddig egészen tanulságtalannak látszó iratait választom; hanem férfiakat és férfiak munkáit, melyek érdemeket arra, hogy igazságot szomjuzó lelkek az általuk mutatott ösvényen járjanak a tudós forrásához; férfiakat, uram, és férfiak munkáit, melyekben ész uralkodik, melyeket mely bölcsesdek hozott létre, melyek melőlök, hogy örök szorgalmunk tárgyai legyenek.

En Bajza tanítója lenni nem akarok; de jó tanácsul adhatom neki ezt: vetőköze le valahára elbizottóságát, ne nézzen senkit tudományok és művészetek mezején magánál alacsonyabbnak, míg vele nem mérközött; mert ki jártasabb a tudományokban és szépművészetekben, azt nem onnét szoktuk méregetni, hogy ez vagy amaz ennyi bírálatot, ennyi verset vagy alkalmat adott a közönség elébe: vannak emberek, kik minden érdemőket ilyenekbe helyezik, vannak ellenben mások, kik még sem kötet verseket, sem kötet kritikákat nem adtak ki; de tudományosságukra nézve előbb állhatnak jóval amazoknál. Ne azt velje itt tisztelt olvasom, mintha a mit mondok, magamra akarnám alkalmaztatni, sokkal inkább ösmerem én fiatal koromat, sem hogy önmagamtól többet várnék és vártnék, mint mennyt — az időt tekintve — eddig tehettem. De csak azt akarom elmondani 's ha rá erőm volna, megmutatni, hogy az, a' ki négy fal közt kezdi magát, nem pündig oly megvetendő, hogy akáki is elég szerénytelen legyen arra, magát professornak fölvetni, csupán és csupán csak azért, mivel még nem mutatta, mit tehet, vagy mivel erszényéből meg egy garast sem vetett ki a' borhely' számára.

.....Ezt teszi Bajza ezímul a' hozzánk írt értekezés főle: „Szükséges magyarázatok a' Rajzolatok színbiráló compániájának.”

E' compánia szó ismét csak Bajza' elbizottóságát mutatja. Rajtuk ugyan ez semmit sem mooskosit, legfeljebb azt fogja az olvasó mondani: minő illetenség ez így nével illetni egy társaságot. Bajzának meg kellene tanulnia ellenfelét becsülni. A' ki még a' műveltségben annyira sem haladott, hogy ezt megtegye, az bizony nem messze haladott. A' compánia, mint a' szót közönségesen vesszük, igen alacsonyító, 's illyesmit csak kártyás vagy ivó gyülekezeteknek nyújt mind az, a' kinek lelkében műveltség van. Illik, hogy az ember, a' ki nemes lélekkel bír, becsülje egymást minden körülmények közt, mert ha kritikáinknak és antikritikáinknak ily szók fordulnak meg már is ezímiratán, mi tartoztat továbbá, hogy maholnap majd semmirehulló, gaz 's egyéb illyes nevezetektől ne kelljen felünk? Vagy azt véli Bajza, hogy az ő

tudós ezímetű compániája érdemli csak a' tisztelést, társaságának nevezetn? Mi mindnyájan egy köztársaságba tartozunk, egyenlő joggal bírnak és egyenlő czímeket kívánhatunk legdühöngőbb ellenfelinktől is. Az eszes, a' bölcs észszel, bölcsességgel, okokkal vitáz, nem pedig alacsony elnevezésekkel, mik minduntalan az elnevezőkre hatnak vissza; mert ki fogja már most azt hinni az olvasók közül, hogy mi olly emberek vagyunk, kiket illy böstelenítő névvel szólítani illik? 's ki lesz az, a' ki legelőször is azt nem kérdeztünk: miféle ember ez a' Bajza, a' ki nem áll alacsony elnevezésekkel élni, a' ki illő fegyver helyett sárral hajigálja ellenfelét, kik vele — legalább veleményök szerint — méltó ügy mellett szálottak porba? Nem gondolja-e meg Bajza, hogy a' sár, melyet ellenfeleire hajít, amazok által könnyen kikerülhet, ellenben az ő, a' hajító' kezeit minden esetre be fogja mooskolni? — Ha ki az olvasók közül az X et Comp. firmát idéző-fől, mondván: hogy mi magunk adánk jogot illy aljas elnevezésre, kérem legyen arra figyelemmel, hogy az X vagy W, Z, 's a' et Comp. írt egészen más értelmű 's név helyetti helyeg gyanánt áll; — 's azt mindenki bőven tudja, mennyire különbözik az illy firma a' compánia nevezetétől; — megköszönne azon kereskedő, ki társailal együtt azért mivel boltján ez áll: Oberholfer, vagy akár kicsoda, et Comp. valamelly becsületről feledkező által compániának — illy magyar értelemben vett alacsonyító compániának — nevezetnek.

Es ezek azok, miket előlegesen elmondani akartam azoknak számára, kik tán méltónak tartják meg nem vetni tanácsomat, mely a' tekintetben ebből áll: tollvitázó írók közül soha se igyekeznek egyik magát mohón a' másiknak professzorává emelni, 's legyen benne mind végig egy kritikus két-ség inkább ügye iránt, mert megeshetik, hogy azon dologban is, melyet most fökeletesen igaznak néz, igaztalansága lehet; 's általában két pörlekedő közt a' pörlekedők' egyike sem lehet bíró, ki az igazságot annyira magának ítelhetné, hogy edes önjét nem csak ellenfelénél jobb tanítványnak, hanem még professornak is nyilatkoztassa. Másodsor: adjuk meg a' becsületet ellenfelünknek is, habár igazságunkról meg volnánk is győződve, ezt az emberi kötelesség hozza magával, 's — a' mi már a' legnagyobb önfeladást jelenti — alacsonyító nevezetekkel soha se iparkodjunk elleneinken győzedelmeskedni. Csiklandoztat ugyan bennünket, azt én igen jól tudom, az illyes gyöngeség' kielégítése: de vegyük fontolóra, hogy ellenfelünkkel illyenekről könnyen megvétel, ítelőnkől pedig minden esetre kikaczagás lesz jutalmunk. Kofákhoz illik az illyenek, nem pedig tudományos férfiakhoz. — (Folytatjuk.)

Divatjáságunkra folyvást előfizethetni. Uj előfizetőinknek hat finom rézmetszeti képpel jelesen: BALOGH JÁNOS, NAGY PÁL, G. TELEKY JÓSEF, B. JÓSEK MIKLÓS, az író; B. MISKE JÓSEF Erdély kanczellárja, GR. KEGLEVICH GÁBOR korona-őr arczképeivel ingyen szolgálunk.